

Langt unna danske pakker

De norske pakkeforløpene innenfor psykisk helse og rus skal gi psykologene stor behandlingsfrihet. Var frykten for danske tilstander ubegrunnet?

TEKST

Per Olav Solberg

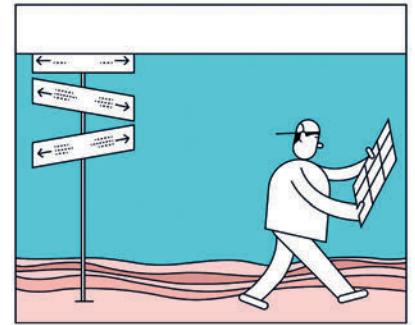
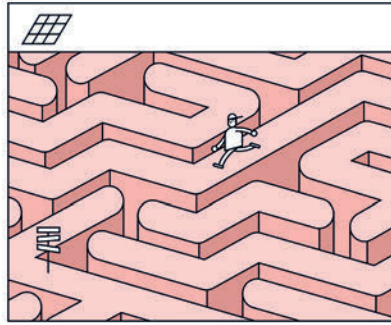
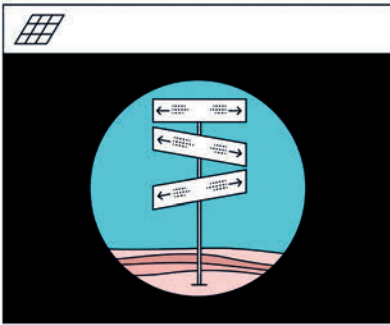
ILLUSTRASJON

Åge Peterson

DA TANKEN OM pakkeforløp i psykisk helse og rus ble introdusert i Norge for noen år siden, var mange redd for danske tilstander: Hovedoverskriftene handlet om kort behandlingstid og fastlagte metodevalg for ulike lidelser. I slutten av 2015 og utover i 2016 var det derfor en heftig debatt i flere norske medier om pakkeforløp i psykisk helsefeltet. Et innlegg med tittelen «Likeverd på samleband», publisert i Morgenbladet i september 2015, ble startskuddet for den norske pakke-debatten, og det åpner slik: «Regjeringen vil standardisere psykisk helsevern med pakkeforløp og selger det inn som likeverdig behandling.» Mange av innleggene i meningsutvekslingen som fulgte, omhandlet bekymring knyttet til behandlernes autonomi: I hvor stor grad skulle pakkeforløpene definere behandlingens lengde og terapeutens metodevalg? Ville pakkeforløpene bli nok en tvangstrøye på toppen av allerede etablerte New Public Management-regimer i psykisk helsevern?

FORUTSIGBARE LØP

Ganske nøyaktig tre år etter Morgenbladet-debatten er de første pakkeforløpene her. 12. september rulles de første forløpene innenfor psykisk helse ut i spesialisthelsetjenesten. Hvordan har pakkene blitt, sett opp mot alle bekymringsmeldingene?

Først et forbehold: Denne saken er knyttet til et bestemt pakkeforløp: «Pakkeforløp for utredning og behandling i psykisk helsevern, barn og unge.» Det er dette pakkeforløpet redaksjonen har fått innsyn i og tilgang til. Samtidig gir det innblikk i tankegangen knyttet til flere forløp.

Det som er hevet over tvil er at BUP-er og DPS-er må forholde seg til et helt nytt behandlingsregime, der fokuset i enda større grad er på brukerne og oppfølgingen av dem. Eksakte tidsfrister for utredning, individuelle behandlingsplaner for pasientene og evaluering av behandlingsprosessen sammen med pasienten, er helt sentrale ingredienser i forløpene. Målet er å gi brukerne mer trygghet og bedre kvalitet i behandlingen, ifølge Gitte Huus, prosjekteier av pakkeforløp i psykisk helse i Helsedirektoratet.

– Det er viktig for oss å avlive myten om at de norske pakkeforløpene blir en blåkopi av de danske. Slik er det ikke. Det vi har vært mest opptatt av, er å sikre at pasientene kommer inn i et forutsigbart forløp. I pakkeforløpet psykisk helsevern barn og unge skal det for eksempel ta maksimalt seks uker fra første møte i spesialisthelsetjenesten til man er ferdig utredet.

– *Hvorfor akkurat seks uker?*

– Arbeidsgruppene som har jobbet med de ulike pakkeforløpene, har kommet med sine innspill på hva de tenker er forsvarlig utredningstid. Seks uker er et kompromiss mellom ulike innspill som er kommet inn. Mindre komplekse tilstander vil trolig ta kortere tid å utrede, mens komplekse tilstander krever mer tid. I visse tilfeller kan nok seks uker være for lite, og da må man bruke mer tid. Men dette skal være unntaksvis, påpeker Huus.

Arbeidsgruppene Huus nevner, har ifølge Helsedirektoratet vært sentrale i utformingen av pakkeforløpene. Hvert forløp har hatt sin arbeidsgruppe (15–20 personer) og har vært bredt sammensatt av fagpersoner som jobber i feltet, på ulike nivåer. Bruker- og pårørenderepresentanter har også vært med.

– I utgangspunktet lagde vi ett pakkeforløp for utredning og ett for behandling. Men tilbakemeldingen fra både arbeidsgruppene og høringsinstansene var klare: Det er bedre å slå sammen forløpene. Utredning og behandling henger sammen. Da tok vi en rask beslutning og lagde et samlet forløp. Vi har lyttet til fagmiljøene i denne prosessen. Det er de som kjenner feltet, og som vet hvor skoen trykker, sier Huus.

– Vi er opptatt av behandlerens autonomi og at de i samarbeid med pasienten finner ut hva slags behandling som egner seg best, i hvert enkelt tilfelle

Gitte Huus, prosjekteier i Helsedirektoratet

»

LOGISTIKK - IKKE DETALJSTYRING

I dokumentet pakkeforløp for barn og unge er brukerperspektivet sterkt til stede: Pasienten skal få god informasjon om forløpene, lovnad om utredningstid (seks uker), innsyn i og medvirkning til behandlingsplanen, være med på å bestemme behandlingsmetode – og sist, men ikke minst – evaluere behandlingen underveis. Dette er pasientenes helse-tjeneste i praksis. Hovedmålsetningene handler om å ivareta pasientens rettigheter blant annet:

- økt brukermedvirkning og brukertilfredshet
- sammenhengende og koordinerte pasientforløp
- unngå unødig ventetid for utredning, behandling og oppfølging

Dokumentet er mindre førende på det spesifikke innholdet i behandlingen, men der det finnes retningslinjer og veiledere, viser Helsedirektoratet til dem. Der det ikke finnes retningslinjer, bør behandlingen som gis, være kunnskapsbasert og bygge på god faglig praksis i tråd med kravet til faglig forsvarlighet, ifølge Helsedirektoratet.

– Dette er helt bevisst. Vi er opptatt av behandlernes autonomi og at de i samarbeid med pasienten finner ut hva slags behandling som egner seg best, i hvert enkelt tilfelle. Her har vi få føringer. Det vi er opptatt av, er at behandlerne utformer en behandlingsplan for hver pasient, der blant annet metodevalget begrunnes og man kommer med anslag på

- Pakkeforløpene skjerper oss

Psykologspesialist og filosof
Vigdis Wie Torsteinsson mener
pakkeforløpene vil føre til bedre
og mer kvalifisert behandling.

TEKST Per Olav Solberg

TORSTEINSSON HAR sittet i arbeidsgruppen for pakkeforløpet for spiseforstyrrelser, barn og unge. Til daglig jobber hun i responsteamet ved Regional seksjon for spiseforstyrrelser på Oslo universitetssykehus. Hun opplever at fagmiljøene har blitt godt lyttet til i utformingen av forløpene.

– Arbeidsgruppen har vært bredt sammensatt, både av fagfolk med behandlingserfaring og med ledererfaring på ulike systemnivå. Det har bidratt til et helhetlig forløp med vekt på å se sammenhengen mellom behandling på den ene siden og system/organisasjon på den andre. Vi i fagfeltet står inne for konklusjonene som ble trukket i dette pakkeforløpet, sier Torsteinsson.

Selv om Torsteinsson gikk inn i arbeidsgruppen med en god del motforestillinger, ikke minst med bakgrunn i debatten knyttet til de danske pakkeforløpene, mener hun prosessen har vært god og at fagfeltet har fått gjennomslag for sine synspunkter i det ferdige forløpet.

– Jeg har jobbet lenge nok til å se at det mange steder er store kunnskapshull om spiseforstyrrelser i spesialisthelsetjenesten. Jeg tror pakkeforløpet vil skjerpe oss til å jobbe mer kunnskapsbasert, og forplikter oss til å være orientert om oppdatert forskning for å finne ut hva som er god og nyttig behandling. Spiseforstyrrelser kan være en livstruende tilstand, og vi må være forpliktet til å bruke den beste faglige kompetansen i møtet med pasientene og deres familier. Det er tiltrengt i mange sammenhenger. Selv om noen kanskje velger å jobbe annerledes enn det som er anbefalt, skal man uansett kjenne den mer systematiserte kunnskapen som finnes om ulike intervensjonsformer. Det skjerper oss, og

hvor lang tid man tenker behandlingen vil ta. Så lenge behandlerne har gode faglige begrunnelser for sine valg og bruker evidensbaserte metoder, legger ikke vi oss opp i valgene som gjøres, sier Huus.

Men er det virkelig så enkelt? I pakkeforløpene for barn og unge har Helsedirektoratet sett til Sverige og til en behandlingsveileder som heter «Riktlinjer till stöd för bedömning och behandling», utgitt av BUP Stockholm i 2015. Veilederen går gjennom et vell av diagnoser og beskriver kunnskapsgrunnlaget for behandlingsformer ved ulike psykiske lidelser og tilstander. Veilederen gir tydelige behandlingsanbefalinger knyttet til hver diagnose. R-BUP her hjemme lager nå en elektronisk håndbok, inspirert av denne svenske veilederen, tilpasset norske forhold og som skal brukes som et viktig verktøy i pakkeforløpene for barn og unge. Et spørsmål som da melder seg, er hvor autonome behandlerne blir dersom den elektroniske veilederen er svært tydelig på anbefalt behandling? Hvor lett vil det da være for en behandler å argumentere for en annen metode, hvis den ikke er eksplisitt anbefalt i denne veilederen?

– Igjen: Vi tenker at behandleren, pasienten og teamet rundt behandleren sammen må finne ut hva som er best i hvert enkelt tilfelle. For noen pasienter kan kanskje andre metoder enn hva den oppsummerte forskningen anbefaler, være mest nyttig. Dette åpner pakkeforløpene for, og her har vi sterk tillit til behandlerne. Vi legger da til grunn at behandlerne gjør grundige faglige vurderinger av ulike behandlingsmetoder, og »

LYTTET Prosjekteier i Helsedirektoratet, Gitte Huus, har vært opptatt av å komme fagmiljøene i møte i utformingen av pakkeforløpene.

gjør det nødvendig å begrunne våre valg på en reflektert måte, sier hun.

For spiseforstyrrelser hos barn og ungdom er familiebasert terapi den metoden som kan vise til best resultater, og er dermed den metoden Torsteinsson mener er mest kunnskapsbasert.

– Utfordringen med metoden er at den ser relativt kostnadskrevende ut. Spesialisthelsetjenesten er delvis basert på innsatsstyrt finansiering, og det har gjort det vanskelig å velge denne behandlingsformen fordi den gir mindre inntekter enn individuell behandling. Men pakkeforløpet presiserer at denne typen økonomiske hensyn ikke skal vektlegges. Det er best mulig behandling som gjelder, og de faglige vurderingene som skal styre valgene vi gjør. Med spiseforstyrrelser vet vi at det kan være snakk om lange og sammensatte behandlingsforløp, som krever reflekterte og velbegrunnede valg på mange stadier i prosessen.

– Du tenker da at pakkeforløpet vil gjøre det enklere for behandlere å velge familierapi for denne pasientgruppen?

– Ja, det tenker og håper jeg. Når hensynet som skal veie tyngst, er best mulig behandling, er dette en naturlig konsekvens. Et annet viktig hensyn i dette pakkeforløpet er at pasientene skal få behandling umiddelbart. Det skal ikke være en lang utredningsperiode først og så behandling. Utredningen foregår parallelt med behandlingen, men med klart fokus på behandling.

– Kan ikke tydelige retningslinjer i behandlingsveiledere gjøre at behandlere følger dem uten å ta gode valg ut fra den pasienten man har foran seg?

– Det er klart det er en problemstilling. Er man uerfaren, kan det enkleste være å slå opp i boka og følge det mest anbefalte alternativet. Da kan man toe sine hender, man har gjort jobben, selv om man kanskje ikke behersker den aktuelle metoden så godt, eller at arbeidsformen ikke passer den aktuelle familiens situasjon. Men dette pakkeforløpet er også veldig tydelig på kompetanseheving. Det påhviler alle helseforetak å sørge for at ansatte får lov og mulighet til å kvalifisere seg til å jobbe med denne pasientgruppen, avslutter Torsteinsson. ✕

– Pakkeforløpene forplikter oss til å være orientert om oppdatert forskning

Vigdis Wie
Torsteinsson,
psykologspesialist
og filosof

på bakgrunn av det kan de ha faglig gode grunner for å avvike fra dokumenterte behandlingsmetoder, poengterer Huus.

– *I debatten om pakkeforløpene var det mye uro knyttet til om behandlernes autonomi var det som måtte ofres på pakkeforløpenes alter. Går pakkeforløpene for langt den andre veien – får psykologene for mye autonomi? Alt er greit så lenge man argumenterer godt for det?*

– Dette er en avveining mellom behandlerens autonomi og valg på den ene siden og å justere kursen hvis behandlingen ikke fungerer som forventet, på den andre. Dette er jo også i behandlerens interesse, sier Huus.

Å SKYTE SPURV MED KANONER?

Når en fastlege har henvist en ungdom til spesialisthelsetjenesten, vil han eller hun i framtiden automatisk være en del av et pakkeforløp. I dette tilfellet «Pakkeforløp for utredning og behandling i psykisk helsevern, barn og unge.» Kanskje har den aktuelle ungdommen bare behov for 6–7 timer behandling i et lavterskeltilbud. Er det nødvendig med et omfattende utredningsforløp først, når det er temmelig enkel hjelp som noen ganger er nok?

– Det er et godt spørsmål som vi har tenkt mye på. Selv om alle som henvises, formelt kommer inn i et pakkeforløp, er tanken at utredningen kan gå raskt for mindre komplekse tilstander. Hvis det viser seg at man ikke har behov for behandling i spesialisthelsetjenesten, avsluttes pakkeforløpet.

Vi må passe oss for ikke å overbehandle, det er pasientenes behov som skal styre prosessen. I det eksempelet du nevner, vil det kanskje være naturlig å gi vedkommende et kommunalt tilbud isteden, med for eksempel noen timer samtaleterapi, sier Huus.

Bedre samhandling mellom spesialisthelsetjenesten og førstelinjen er også et uttalt mål med de nye pakkeforløpene. Det skal etableres såkalte forløpskoordinatorer både i førstelinjen og i spesialisthelsetjenesten. Funksjonen deres er å sikre helhetlig oppfølging med utgangspunkt i pasientens ressurser og behov. En utfordring kan likevel være at kommunale, psykiske helsetjenester er ulikt organisert. Det er opp til kommunene selv hvordan de legger opp sine tilbud. Noen kommuner prioriterer et lavterskel psykologisk behandlingstilbud. Andre gjør det i mindre grad.¹ I eksempelet over kan det bety at spesialisthelsetjenesten ikke alltid kan henvise pasienten tilbake til førstelinjen, fordi den aktuelle kommunen ikke har noe behandlingstilbud for vedkommende.

– *Kan kommunenes selvråderett føre til at pasienter som ikke skulle vært i spesialisthelsetjenesten, likevel får et tilbud der, i mangel av kommunale tilbud?*

– Vi er i en fase nå hvor kommunene etablerer kommunepsykologtjenester. Noen er kommet veldig langt, andre er mer i etableringsfasen. Jeg tenker at variasjonen i tilbudet på landsbasis vil reduseres når man får bygd ut tjenestene godt nok. Pakkeforløpene i spesialisthelsetjenesten må ses i sammenheng med de kommunale tjenestetilbudene. Skal pakkeforløpene lykkes, er man helt avhengig av at spesialisthelsetjenesten og kommunene samarbeider tett og godt om hva slags tilbud man trenger, og hvordan man skal klare å gi et best mulig tilbud til pasientene, avslutter Gitte Huus. ✕

– Vi må passe oss for ikke å overbehandle, det er pasientenes behov som skal styre prosessen

Gitte Huus, prosjekteier i Helsedirektoratet

1. I tillegg til kommunepsykologer er også fastlegen, skolehelsetjenesten, PP-tjenesten, NAV, ACT- og FACT-team en del av behandlingstilbudet i en kommune.